

Povzetki referatov

BENJAMIN BEVC, Pontificia Università Gregoriana (Rim)

Čarovništvo (μαγεία) in copranje (γοητεία) med Kelzom in Origenom

Od srede 2. stoletja medsebojno obtoževanje čarovništva temeljno zaznamuje odnose med pogani in kristjani. To velja tudi za Kelzov *Ἀληθὴς λόγος*, prvo celostno zavrnitev krščanstva, nastalo med letoma 160 in 180. Na osnovi fragmentov, ohranjenih v Origenovem delu *Zoper Kelza*, prispevek najprej obravnava Kelzovo racionalistično razumevanje čarovništva in copranja, nato pa se osredotoči na Origenovo zavrnitev Kelzovih argumentov: čeprav priznava nedvomne vzporednice med posameznimi krščanskimi praksami (invokacije, čudeži, eksorcizmi) in copranjem, Origen obenem jasno poudarja, da je njihov izvor Božji in ne demonski.

MILENA MILEVA BLAŽIČ, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

Primerjalna analiza antičnih mitov s pravljicnimi tipi in motivi – študij primera: Čarovnik in njegov učenec (ATU 325)

Antični miti so vplivali na pravljicne tipe v celoti, Uther npr. kot antično referenco najpogosteje navaja Ovidijeve *Metamorfoze*, potem Apuleja. Najbolj je vplivala na številne pravljicne tipe in podtipe *pravljica o Amoru in Psihi* (ATU 400–459). Drugi pravljicni ciklus so *pravljice o Pepelki* (ATU 510 A, B, C) in tretji t.i. *čarovnikov pomočnik* (ATU 325 ang. The Magician and His Pupil; ATU 325* The Sorcerer's Apprentice, ATU 325** Sorcerer Punished). V variantah pravljicnega motiva *čarovnik in njegov učenec* (ATU 325) lahko najdemo tudi Heglovo dialektiko gospodarja in hlapca (Zipes, 2015, 2017). Variante pravljicnega tipa oz. motiva so tematizirali v antiki (Ovidij, VIII, 871–875, Lukijan, *Eukrat in Pankreat*) in pozneje (Straparola, *Maestro Lattantio*, VIII, 4, v *Le piacevoli notti*). V književnosti za odrasle je Lukijanovo besedilo v nemškem prostoru vplivalo npr. na J. W. Goetheja v delu *Čarovnikov pomočnik*, 1797, v slovenski književnosti na E. Flisarja, *Čarovnikov vajenec*. Predstavitev se bo osredotočila na primerjalno analizo motiva v pravljicah J. in W. Grimm, *Tat coprnik*, 1857, in J. Vandot, *Kekec* (in Bedanec), 1918.

MATEJ HRIBERŠEK, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Sibilinske knjige in sibilinske prerokbe

Etimološko sicer nepojasnjeno ime prerokinje Sibile je bilo prvič izpričano v 5. stoletju pr. Kr. V verskem življenju antike je bilo vseskozi tesno povezano s prerokovanjem in napovedovanjem prihodnosti; njen kult je bil priljubljen od helenističnega obdobja pa vse do 5. stoletja po Kr., kar dokazujejo različne omembe v antičnih virih, tako literarnih kot tudi epigrafskih. Sibili so pripisovali vrsto zagonetnih preroških napovedi, ki so jih med ljudmi širili njeni privrženci; skupna značilnost ohranjenih primerov do 4. stoletja po Kr. je, da so zapisane v heksametrih, pozneje so nastajale tudi v latinščini. Ime je kmalu postalo splošen izraz in v antični tradiciji so se pojavljale različne Sibile; nastajali so celo katalogi Sibil (najbolj znan je Varonov iz 1. stoletja pr. Kr.). V rimskem prostoru je bila najbolj znana in vplivna kumajska Sibila: po legendarnem izročilu je rimskemu kralju Tarkviniju Prisku prodala tri knjige svojih prerokb, ki so jih hranili v svetiščih na Kapitolu in pozneje na Palatinu, nanje pa so se Rimljani obračali po nasvet v kriznih časih. Iz obdobja antike sta se ohranili dve zbirki sibilinskih prerokb, vendar sta poznejšega datuma: ena izvira iz 5., druga pa iz 7. stoletja po Kr. V njiju se prepletajo antične, krščanske in judovske prvine.

ALJAŽ KRANJC, Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani, in Pontificio Istituto di Studi Arabi e d'Islamistica

Koran in očitki o čarovništvu

Prispevek se bo osredotočal na očitke o čarovništvu oz. uporabi magije (arab. *sihr*), ki ga v Koranu prerokom očitajo njihovi nasprotniki. Koran bo postavljen v kontekst sodobnega raziskovanja Korana: ta si prizadeva najti nove interpretativne možnosti, ki jih nudi razlaganje Korana v kontekstu pozne antike. Očitki o čarovništvu bodo postavljeni predvsem v kontinuiteto z judovskim in krščanskim

verskim diskurzom pozne antike. Ena izmed ključnih končnih tez prispevka bo, da je verze z obtožbami o čarovništvu v Koranu potrebno interpretirati v kontekstu monoteistične religioznosti, ki je bila prevladujoča oblika religioznosti na arabskem polotoku na začetku 7. stol. po Kr. Čarovništvo in magija sta bila namreč dobro poznana tudi med Judi in kristjani pozne antike.

JERNEJ KUSTERLE, Celjska Mohorjeva družba in Podiplomska šola ZRC SAZU

Posledice estetike grdega pri transformaciji muze kot antičnega božanskega navdiha v slovenski poeziji moderne: čaščenje demoničnega in (duhovni) propad lirskega subjekta

Prispevek bo predstavil, kakšno moč je imela moderna estetika grdega na spremembo kvalitete pesnikove muze. Na začetku nameravam na kratko predstaviti teorijo muze, ki je v antiki poleg boga Apolona pesnikom predstavljala simbol božanskega navdiha. Z nastopom krščanstva se je koncept muze prenesel v kontekst nove religije ter doživel transformacijo. Muza ni bila več boginja, temveč je postala ideal človeške duhovne lepote, povezane s sledenjem cerkvenim dogmam in z vero v krščanskega Boga. V drugi polovici 19. stol., tj. v obdobju moderne (dekadence, simbolizma in nove romantike), je pod vplivi estetike grdega (Rosenkranz) in »nove lepote« (Baudelaire) muza dokončno prevzela tudi določene negativne karakteristike, ki so sprožile čaščenje demoničnega in (duhovni) propad lirskega subjekta. Ravno v tem pride do povezave s temama 13. Grošljevega simpozija: muza kot ostanek antičnega božanskega navdiha v obdobju moderne pridobi značilnosti čaravnice, ki ji lirski subjekt, uročen od njene lepote, sledi v pogubo in celo v smrt.

GAŠPER KVARTIČ, profesor klasičnih jezikov, prevajalec in neodvisni raziskovalec

Quid sit magus? Definicija čaravnika kot jedro Apulejeve Apologije

Tako življenje kot vsa dela Apuleja iz Madavra so prežeta z misticizmom, simboliko in filozofijo. V najbolj neposrednem smislu lahko take elemente najdemo v njegovem sodnem zagovoru *Pro se de magia* oz. *Apologiji*, kjer za potrebe lastne obrambe Apulej prepričuje definicijo in vlogo besed *magus* ter *magia*. V prispevku si bomo preko izvirnih odlomkov ogledali strukturo, sporočilo in implikacije njegovega argumenta.

MATEJ PETRIČ, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Država in čarovništvo v času vladavine Valentinijana in Valensa

Prispevek je posvečen vprašanju, kako so uradne državne strukture gledale na čarovništvo in ga obravnavale v pozni antiki, natančneje v 4. stoletju. V njem bodo predstavljeni serija protičarovniških procesov, ki so izbruhnili v obdobju vladarjev Valentinijana in Valensa, njihovo ozadje ter tedanji zakoni, ki so bili podlaga za preganjanje čarovništva.

ANDREJ PRELOŽNIK, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem

Medicus invidiae: Petovionska fascina in njihova raba

Fascinum, magičen falus, ni le najpogostejše sredstvo za odvratanje zlonosnega pogleda in zavisti, ampak se tudi pojavlja v najrazličnejših oblikah. Tako je tudi na Ptuju, kjer ga srečujemo v raznih izvedbah in kombinacijah – od amuletov in nakita do upodobitev na uporabnih predmetih in kipih. Na osnovi najdiščinskih kontekstov in namembnosti lahko te primerke povežemo s specifičnimi dejavnostmi in uporabniki.

JERNEJ RIHTER, Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU

Ključni (zgodnje)srednjeveškega grobišča Kranj Župna cerkev. Simbolna uporaba tehničnih predmetov na grobiščih

Pri arheološkem preučevanju grobišč se najvidneje srečujemo z materialnimi preostanki tako fizičnih teles kot predmetov, s katerimi je bil človek pospremljen v grob. Med najbolj preučevanimi so gotovo deli noše in pridatki. V prispevku se bomo osredotočili na predmete, ki bi jih lahko – z modernega

gledišča in zgolj tehnično (!) – opredelili tudi kot posledico »vraževerja«. Gre za najdbe z enega največjih zgodnjersrednjeveških grobišč JV alpskega prostora in večjega dela srednje Evrope – grobišča Župna cerkev v Kranju s kar 1000-letnim neprekinjenim trajanjem pokopavanja (od 8. do 18. stoletja). Na celotnem grobišču je bilo dokumentiranih 2943 grobov, v njih pa 2075 predmetov. Z grobišča izvirajo tudi številni raztreseni predmeti. Ker prostori ob cerkvah z dolgotrajnimi srednjeveškimi in novoveškimi grobišči pogosto niso imeli zgolj pokopališke funkcije, lahko na njih pričakujemo tudi materialne ostanke različnih posvetnih dejavnosti. V prispevku bomo predstavili prisotnost ključev na grobišču kot izrazito tehničnih predmetov v njihovi drugotni, simbolni funkciji.

MIRAN ŠPELIČ, Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani

Pogled prvih kristjanov na poznoantične magične prakse

Ker je bila (pozna) antika zelo nagnjena k magični religioznosti, se je novonastalo verstvo z judovskimi koreninami moralo opredeliti do tega fenomena, in sicer ga je označilo skrajno negativno, kot delovanje hudobnega duha, ki se mu je treba z vso močjo zoperstaviti. Obenem je moralo upravičiti nekatere svoje prakse in jih jasno distancirati od magičnih.

LARA UNUK, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Psi zavijajo v mestu: Podoba grških htoničnih božanstev v Grških magičnih papirusih

V zbirki *Grških magičnih papirusov*, enem izmed najpomembnejših virov za poznavanje grških klasičnih in poklasičnih magičnih praks, se srečujemo s sinkretistično preobrazbo grških božanstev pod vplivom egipčanskih in judaističnih verovanj. Poleg sončnega boga Helija gre pri tem predvsem za htonična božanstva, že v klasični dobi zavetnike čarovnije. Tema prispevka bo, kateri grški bogovi nastopajo v zbirki in kako je njihova podoba primerljiva z upodobitvami v antični literaturi, v njihovem kultu ter na klasičnih grških tablicah s prekletstvi in uroki.

JULIJANA VIŠOČNIK, Nadškofijski arhiv Ljubljana

Epigrafski dokazi za prisotnost haruspikov v vzhodnoalpskem prostoru

Haruspice povezujemo z vedeževanjem oz. z napovedovanjem prihodnosti. Vedeževanja in vraževerja sicer ni mogoče enačiti, se pa upravičeno sprašujemo, ali je mogoče verjeti v vedeževalčeve napovedi oz. jim zaupati, če nisi vsaj malo vraževeren. V tem kontekstu bodo predstavljeni epigrafsko dokumentirani haruspiki v širšem vzhodnoalpskem prostoru in njihova vloga v lokalni municipalni upravi, če je iz vsebine napisov nanjo mogoče sklepati. Prisotnost haruspikov bo tako mogoče razumeti kot razširjenost vedeževalstva, vraževerja ali celo od države dovoljenega napovedovanja prihodnosti.

BERNARDA ŽUPANEK, ALENKA MIŠKEC, ŠPELA KARO, GOJKO TICA, Muzej in galerije mesta Ljubljana – Narodni muzej Slovenije – ZVKDS Center za preventivno arheologijo – Tica sistem d.o.o.

Pokop v Emoni: zaščiteni živi, nevarni mrtvi

Na območju pokopališč kolonije Emone je bilo doslej raziskanih več kot 3000 grobov, ki sodijo v čas od začetka 1. do prve polovice 5. stoletja. Tako po pridatkih kot po načinu pokopa pričajo o ambivalentnem odnosu Rimljanov do umrlih. V nekaterih grobovih so bili odkriti amuleti, namenjeni zaščiti nosilca pred urokom, nekaj grobov pa z načinom pokopa priča o tem, da so (očitno nevarnega) umrlega želeli pod zemljo zadržati.